

ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУЧАСНОМУ ПРОСТОРІ ОСВІТИ

Потреба у нових підходах до управління освітою зумовлена кардинальними зрушеннями у просторі міжкультурної взаємодії, що стали ознакою ХХІ століття. Обмін між територіально найвіддаленішими суспільствами у постіндустріальну добу стає більш інтенсивним, ніж у попередні епохи. Процеси культурного обміну, завдяки сучасним інформаційно-комунікативним технологіям, відбуваються прискореними темпами, сприяючи появі гомогенних тенденцій у світовій культурі. Національні культури змінюються через внутрішні та зовнішні чинники у процесі інтеркультурної комунікації і взаємообміну. Під впливом різних чинників вони вступають в інтеркультурний діалог і стають принципово відкритими. Зазначені фактори актуалізують нові інтерпретаційні схеми щодо генезису, змістового наповнення та будови такого складно структурованого і динамічного утворення, як освітній простір. Дослідження філософсько-культурологічних аспектів становлення простору освіти спонукає науковців до пошуку найбільш ефективних управлінських моделей, які б відповідали реаліям сьогодення. Обґрунтування таких моделей представлено у працях В. Андрущенка, В. Безпалько, Ж. Гебзера, Б. Гершунського, В. Гинецинського, С. Гончаренка, О. Іонової, В. Кременя, М. Култаєвої, О. Кульчицької, П. Підкасистого, М. Романенка, В. Сластьоніна, Т. Шамової та ін. Проте для розуміння сутнісних основ управлінської діяльності у сучасному освітньому просторі все ще бракує досліджень, які б розкривали її випереджуючий характер, поєднуючи при цьому філософський, освітній й культурологічний аналіз.

Мета: обґрунтування синергетичної сутності сучасного освітнього простору й відповідної інноваційно-синергетичної моделі управління освітою.

Освітній простір, що спирається у своєму розвитку на розгалужену систему наук, є провідним чинником у становленні культури інноваційного типу. Через освітній простір культура створює власну, орієнтовану на людину, науково-обґрунтовану управлінську модель. Як важлива складова об'єкту метаопису, освітній простір постійно перебудовується, внаслідок неперервного розвитку наук, суспільства і нових горизонтів людського життя і свідомості. Це високо мобільна, винятково гнучка і пластична структура, що й визначає розвиток певної культури як культури інноваційного, гуманістичного типу.

Культура інноваційного типу являє собою механізм продукування нових правил. Освіта інноваційного типу – це, перш за все, система генерації нових освітніх технологій у відповідності із новими, історично детермінованими можливостями людини. Інноваційна діяльність – це якісний етап саморозвитку особистості, самоактуалізації суб'єктів освітнього процесу, що стає можливим у результаті самоосвіти і саморефлексії. Саме тому здатність до самоорганізації стає визначальною особливістю навчальних закладів, які системно здійснюють інноваційну діяльність, що й призводить до формування стійких структур (творчі групи, об'єднання) і креативних особистостей, спроможних продукувати новий досвід. Змінюється й ступінь активності середовища, що спричиняє розширення освітнього простору, зміну схем взаємодії усіх його суб'єктів – учасників процесу освіти.

У цих умовах управління стає системоутворюючим фактором подальшого розвитку системи, і набуває актуальності проблема оптимального співвідношення цілеспрямованого організуючого впливу і самоорганізації, вирішення якої дозволяє зберегти не лише цілісність освітнього простору, а й необхідну частку хаосу у ньому як джерела розвитку. Адже в освітньому просторі, що є багатокомпонентним і багатовимірним соціокультурним утворенням, відбувається неперервний рух, у результаті якого певні структури і підсистеми з одного стану переходять в інший. Ці процеси самоорганізації є невідворотною даністю: в їх основі закладено віковічне прагнення суспільства до оновлення, що з особливою гостротою проявляється на біфуркаційних фазах суспільно-історичного розвитку. З одного боку, вони спрямовані на руйнування цілісності системи, а з іншого – забезпечують появу нових еволюційних джерел.

В умовах демократизації суспільства управлінська діяльність набуває все більш динамічного, інтенсивного характеру. Підвищення оперативності управлінських рішень унеможлиблює їх продукування переважно на рівні високих адміністративних ланок. А отже, виникає потреба у переорієнтації управлінських функцій, у тому числі й стратегічних, у напрямі шкільних адміністрацій, педагогічних колективів, творчих груп та окремих педагогів – майстрів, новаторів. Внаслідок переформатування схеми управління освітнім процесом, виникає так зване збагачене поліваріантне середовище, що живе за своїми синергетичними моделями взаємодії, законами креативного динамічного хаосу, які стають рушійним чинником нових педагогічних цілей, цінностей і творчих імпульсів. У такому освітньому просторі суб'єкт управління є делокалізованим і невіддільним від безпосередніх учасників освітнього простору. У цьому й виявляється синергетична сутність сучасного освітнього простору, яка актуалізує відповідно інноваційно-синергетичну систему управління.

В основі цієї управлінської системи – зміна позиції адміністрації, яка не є вже пасивним учасником процесу, здатним виконувати лише функції «стимул-реакція». Окрім гомеостатичних функцій та реакції на ініціативи «знизу», адміністрації починає реалізовувати функцію превентивного, випереджаючого управління, що здійснюється за рахунок генерації паралельних, альтернативних ініціатив, які висуваються будь-ким із суб'єктів освітнього простору. Зокрема, це може стосуватися якісно нового розвитку освітніх програм.

Слід зазначити, що текстове наповнення освітнього простору відіграє визначальну роль у конституюванні випереджаючого управління. Так званий метатекст (чи то міфологія – на ранніх етапах становлення елліністичної цивілізації, чи то філософія – на етапі її розквіту, чи то Біблія – у середньовічному суспільстві та ін.) завжди виконував організаційно-управлінську функцію по відношенню до структурних елементів освітнього простору. Метатекст визначає системні вимоги до освіти та основні засади її функціонування, встановлює порядок і співвідносність освітніх систем у реальному просторі і часі, регламентує діяльність суб'єктів освітнього процесу, окреслює пріоритети розвитку, ідеали, цінності й цілі освіти.

Текстовий простір із розташованим у ньому «ядром»-метатекстом, як кожен із структурних елементів освітнього простору в цілому, має складну ієрархію. У кожній освітній системі існує своя форма опису, яка, в свою чергу, підпорядковується тексту більш високого рівня організації. Так, для уроку, що є однією з найпростіших освітніх систем, функцію метаопису виконує план-конспект уроку, сконструйовані педагогом схеми взаємодії з учнями, цілі і завдання, які він перед собою ставить. Педагогічна діяльність, таким чином, регламентується численними текстами, які дозволяють досягти змістової і методичної єдності в освіті.

Сам же педагог, як суб'єкт метаопису, виконує в освітньому просторі управлінську і організаційну функцію, транслюючи встановлені правила і готові тексти у суб'єктний простір учнів. Таким чином, завданням нової управлінської системи має стати підтримка гнучкості, варіативності зв'язків між структурними елементами освітнього простору. Це дозволить зберегти єдність між існуючими елементами та сприятиме виникненню й урізноманітненню нових факторів розвитку.

Сприятливим для генерування нових педагогічних цілей, цінностей і творчих імпульсів є поліваріантне освітнє середовище, що функціонує у відповідності із синергетичними моделями взаємодії, законами креативного динамічного хаосу. Ефективність даного середовища безпосередньо залежить від ступеня оновлення текстового простору, як комплексу описових схем різного рівня, покликаних регламентувати норми і правила взаємодії.

Владислав Злочевський